

TÜZEL KİŞİ MANEVİ TAZMİNAT İSTİYEİLİR Mİ ?

Doç. Dr. Ahmet KILIÇOĞLU (*)

I — Manevî Zarar ve Tazmini :

Hukuka aykırı eylemin yöneldiği varlığa göre iki tür zararın meydana gelmesi mümkündür. Eğer hukuka aykırı eylem sonucu saldırıya uğrayan kişinin zararı malvarlığında meydana gelmişse malvarlığı zararından yada maddî zarardan söz edilir. Hukuka aykırı saldırıya uğrayan kişinin zararı şahısvarlığında doğmuşsa meydana gelen zarar manevî zarardır. Bundan malvarlığına yönelen saldırıların sadece maddî, şahısvarlığına yönelen saldırıların sadece manevî zarara yolaştığı şeklinde bir sonuca varmamak gerekir. Burada saldırıya uğrayan varlık ile saldırı sonucu doğan zararı birbirinden dikkatle ayırmak gerekir. Hukuka aykırı eylem malvarlığına veya şahısvarlığına yönelebilir. Bu varlıklardan herhangi birine yönelen saldırı sonucu doğan zarar maddî veya manevî olabilir. Şahısvarlığına yönelen saldırıdan sadece şahısvarlığı zararı yani manevî zarar değil, malvarlığı yani maddî zarar da doğabilir. Örneğin: Bir kimsenin hukuka aykırı bir eylem sonucu yaralanması halinde şahısvarlığına bir saldırıda bulunulmuştur. Yaralanan kişinin tedavi ve ameliyat masrafları maddî, ameliyata katlanması veya yaralanma sonucu kolunu kaybetmişse duyduğu elem ve acı ise manevî zararı oluşturur. Bu husus BK. nun 46, 47 ve 49. maddelerinin incelenmesinden açıkça anlaşılmaktadır. BK. md. 46 cismanî zarar yani bir kimsenin vücut bütünlüğüne yönelen saldırılar sonucu doğan maddî zararların tazminini öngörmektedir. BK. md. 47 ise bu nedenle meydana gelen manevî zararın tazminini kabul etmiştir. Cismanî zarar dışında kalan diğer kişisel varlıklara (şeref, haysiyet, özel yaşam,

(*) Ankara Üniv. Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi, Dicle Üniv. Hukuk Fakültesi Konuk Öğretim Üyesi.

resim, ses gibi kişisel varlıklara) yönelen saldırılar bakımından da BK. md. 49 hem maddî hem de manevî zararın doğabileceğini kabul etmekte ve bunların tazminine imkân tanımaktadır.

Bütün bunlardan çıkan sonuca göre manevî zarar bir kimsenin şahısvarlığına yönelen saldırı sonucu meydana gelen bir zarardır. Bu kısa ve genel tanımdan şöyle bir sorunla karşı karşıya kalmaktayız. Acaba manevî zarar sadece kişinin şahısvarlığına yönelen saldırılardan mı doğabilir, yoksa bir kimsenin bir yakınına veya bir eşyasına yönelen saldırılardan dolayı duyduğu acı, elem ve ızdırıp da manevî zarar olarak tazmin edilebilir mi?

Vücut bütünlüğüne yönelen saldırılar bakımından BK. md. 47 manevî zararı bizzat saldırıya uğrayan kişiye yönelen saldırılarla sınırlandırmıştır. Saldırıya uğrayan kişinin yakınlarının acı ve elemine tazminini Borçlar Kanunumuz sadece ölüm haliyle sınırlandırmıştır (md. 47). Buna göre BK. md. 47'e dayanarak yaralanan kişinin yakınlarının manevî tazminat istemeleri mümkün değildir. Halbuki bir kimsenin bir yakınına veya bir eşyasına yönelen ağır bir saldırı nedeniyle de ağır bir manevî zarara uğraması mümkündür. Örneğin: Bir kimsenin eşinin veya çocuğunun gözleri önünde ağır bir şekilde yaralanması veya bir işkenceye tabi tutulması veya yahut da bir kimsenin çok sevdiği köpeğinin ağır bir şekilde yaralandığını görmesi halinde çok ağır bir ruhsal sarsıntı geçirmesi, acı ve elem duyması mümkündür ve bu zararın da tazmin edilmesi gerekir. Bir kimsenin oğlunun gözleri önünde birkaç kişi tarafından ağır şekilde dövülerek kolunun bükülerek kırılmasından dolayı duyduğu acı ile aynı saldırıya kendisinin uğraması halinde duyduğu acı farksızdır. Bu tür manevî zararların BK. md. 47 gereğince tazmini maddenin «cismanî zarara düşer olan kimseye» şeklindeki sınırlandırıcı ifadesi karşısında mümkün değildir. Kanımızca bu konuda hukukumuzda bir kanun boşluğu mevcuttur. Bu boşluğun MK. md. 1 gereğince yargıç tarafından doldurulmalı ve bu gibi hallerde bir yakınına veya eşyasına yönelen saldırı nedeniyle davacının manevî tazminat talebi karşılanmalıdır.

II — Manevî Tazminatın Amacı :

Manevî zarar kişinin, hukuka aykırı eylem sonucu ruhsal yaşamında meydana gelen sarsıntı ve çöküntü, duyduğu elem, acı ve ızdırıptır. Saldırı sonunda kişinin normal olan ruhsal yaşamı değişmekte, bu alanda neşe ve sevincin yerini gözyaşı, elem, acı ve ızdırıp olmaktadır. Manevî tazminat işte bu sarsıntıyı gidermeye, acı

ve gözyaşını silmeye yönelik bir yaptırımdır. Bu amacı nedeniyle manevi tazminatta bazılarının kabul ettikleri gibi faili (zarar vereni) cezalandırmak değil, zarar göreni tatmin ve onun zararını tamir amacı vardır (1). Bir başka ifadeyle manevi tazminatta amaç zarar vereni cezalandırmak değil, zarara uğrayanın zararını kapatmaktır.

III — Kanunda Düzenleniş Biçimi :

Kişilik hakkının korunmasıyla ilgili MK. md. 24 «şahsi menfaatlerinde» haksız saldırıya uğrayanın açabilecekleri davaları göstermektedir. Gerek bu maddede gerek kişilik hakkını koruyan diğer maddelerde kullanılan «şahsi menfaatler» kavramıyla ifade edilmekten istenen husus kişilik hakkını oluşturan kişisel varlıklardır (2). Bu varlıklara örnek olarak vücut bütünlüğü, sağlık, isim, şeref haysiyet, özel yaşam, sır yaşamı, resim, ses sayılabilir.

MK. md. 24 kişilik hakkının korunmasıyla ilgili genel bir hüküm olup, kişisel değerlere yönelen saldırılar bakımından üç dava öngörmektedir. Bunlar tecavüzün men'i (saldırının durdurulması), maddi ve manevi tazminat davalarıdır. Ancak maddede saldırının durdurulması davası herhangi bir şarta bağlı olmaksızın öngörüldüğü halde, ikinci fıkrada maddi ve manevi tazminat davalarının kanunda öngörüldüğü hallerde açılabileceği belirtilmiştir. Böylece kişisel değerlere yönelen saldırılar nedeniyle maddi ve manevi tazminat davasının açılabilmesi bunların kanunda özel olarak öngörülmüş ve düzenlenmiş olması şartına bağlanmıştır. Kişisel değerlere saldırılar nedeniyle maddi ve manevi tazminat davalarını öngören genel hüküm BK. md. 49'da yer almaktadır. Bir başka ifadeyle hukukumuzda kişilik hakkına saldırı nedeniyle maddi ve manevi tazminat konusunda uygulanacak genel hüküm BK. md. 49'dur. Bu madde dışında bazı özel hükümlere yer verilmiştir. Örneğin: İsme saldırı nedeniyle maddi ve manevi tazminat davası özel olarak MK. md. 25'de; cismanî zarar (vücut bütünlüğüne saldırı) ve ölüm halinde maddi ve manevi tazminat BK. md. 46, 47'de; nişanın bozulmasıyla ilgili olarak MK. 85'de; boşanmayla ilgili olarak MK. md. 143/II'de özel hükümler yer almaktadır.

(1) Manevi tazminatın niteliğiyle ilgili ceza ve tatmin görüşleri ile bunların değerlendirilmesi hakkında bkz.: Şeref Haysiyet ve Özel Yaşama Basın Yoluyla Saldıranlardan Hukuksal Sorumluluk adlı eserimiz, Ankara 1982, sh. 242 - 244.

(2) Bu kavram yerine öğretide «şahsi menfaatler», «kişisel değerler», «şahsi varlıklar», «kişilik varlıkları» gibi kavramlar da kullanılmaktadır.

IV — Tüzel Kişi Manevi Tazminat İsteyebilir mi?

A) Tüzel Kişilerin Hak Ehliyeti :

Tüzel kişilerin hak ehliyeti genel olarak MK. md. 46'da düzenlenmiştir. Burada yer alan hükme göre tüzel kişiler «cins, yaş, hısmılık gibi yaradılış icabı olarak ancak insana has olanlardan maa- da bütün hakları iktisap ve borçları iltizam edebilirler».

MK. md. 46 tüzel kişilerin yapıları gereği sadece insanların yararlanabilecekleri haklardan yararlanamayacaklarını ifade etmek istemiştir. Tüzel kişiler insanlar gibi canlı kişiler değildir. Onlara kişi olma niteliği bazı sosyal ve ekonomik gereksinimler nedeniyle hukuk düzeni tarafından verilmektedir. Bu nedenle MK. md. 46 olmasaydı dahi onların insan gibi canlı bir kişi sayılmaları ve bu nedenle de insanların canlı olmak nitelikleri gereği yararlanabilecekleri haklardan yararlanabilmeleri mümkün olmayacaktı. MK. md. 46 bunu açıkça ifade etmek istemiş ve tüzel kişilerin yaradılış gereği sadece insanlara ait olabilecek haklardan yararlanamayacaklarını belirtmiştir. Maddede yaradılış gereği sadece insanlara has olabilecek niteliklere örnek olarak cins, yaş, hısmılık sayılmıştır. Bunun sonucu olarak tüzel kişilerin insanlar gibi reşit olmalarından, kazai rüşd talep edebilmelerinden, evlenmelerinden, velayetinden, belirli kişilere hısmılığından, gaipliğinden, vasiyetname yapmasından söz edilemez.

B) Tüzel Kişi Kişilik Hakkına Sahip midir? :

Tüzel kişiler de gerçek kişiler gibi kişilik hakkına sahiptirler. Bu konuda tüzel kişilerin gerçek kişilerden yapıları gereği bir farkı mevcut değildir. Buna göre tüzel kişilerin de gerçek kişiler gibi ismi, ünvanı, şeref ve haysiyeti, ticarî kredisi, sır yaşamı gibi kişisel değerleri ve bunlardan oluşan bir kişilik hakkı vardır. Buna karşılık tüzel kişilerin vücut bütünlüğü, sağlık, his ve duygu yaşamı gibi sadece canlı olarak insanlara özgü kişisel değerlerinden ve bunlara saldırılardan söz edilemez.

Tüzel kişiler bazı kişisel değerleri nedeniyle bir kişilik hakkına sahip olduklarına göre bu kişisel değerlere yönelen saldırılar nedeniyle kişiliğin korunmasından da yararlanabilirler.

MK. md. 24'de kişiliğe yönelen saldırılar nedeniyle üç koruma yolu tanınmıştır. Bunlar saldırının durdurulması, maddi ve menî tazminat davalarıdır. Bunlara öğretî ve mahkeme kararlarında saldırının hukuka aykırılığının tesbiti (3), saldırının önlenmesi (tecavüzden içtinap) (4) davaları da ilâve edilmektedir.

Tüzel kişiler kişilik hakkına yönelen saldırılara karşı bu davalardan herşeyden önce saldırının hukuka aykırılığının tesbiti davasını açabilir. Örneğin: Bir derneğin yasa dışı faaliyetlerde bulunduğuna ilişkin bir iddiaya karşı dernek iddianın gerçek dışı ve hukuka aykırı olduğunun tesbitini ve hattâ bunun yayımlanmasını isteyebilir. Aynı şekilde bir derneğin ismine saldırılması halinde MK. md. 25 gereğince, dernek, isminin korunmasını bir tesbit davasıyla isteyebilir.

Tüzel kişiler kişilik hakkına yönelen saldırı nedeniyle saldırının önlenmesi (tecavüzden içtinap) davası açabilir. Örneğin: Bir dernek veya şirket itibarını zedeleyen gerçek dışı ve hukuka aykırı olan veya sırlarını ifşa eden çok yakın bir yayın veya önceki bir yayının tekrarı tehlikesine karşı önleme davası açabilir.

Yukarıdaki iki dava dışında tüzel kişiler de gerçek kişiler gibi kişilik hakkına yönelen saldırılar nedeniyle saldırının durdurulması davasını da açabilirler. Örneğin: Tüzel kişi şeref ve haysiyetine saldıran bir haberin gerçek dışı ve hukuka aykırı olduğunun mahkemece tesbiti ve bunun yayımlanmasını bir durdurma davası olarak isteyebilir.

(3) Egger, Kommentar zum Schweizerischen ZGB, 2 Aufl. Zürich 1930, Art 28, Nr. 72,76; Specker K.: Die Persönlichkeitsrechte mit besonderer Berücksichtigung des Rechts auf die Ehre, im schweizerischen Privatrecht, Diss., Aarau 1910, sh. 335; Staiger, H.R.: Genugtuungsansprüche gegen Massenmedien, Diss., Zürich 1975, sh. 96 vd.; Giesker, H.: Das Recht des Privaten an der eigenen Geheimsphäre Diss., Zürich 1934, sh. 184; Landwehr, W.: Das Recht am eigenen Bild Diss., Zürich 1955, sh. 68; Özsunay, E.: Gerçek Kişilerin Hukukî Durumu, İst. 1979, sh 159; Tekinay, S.S.: Borçlar Hukuku, 4. bası, İst. 1979, sh.532; Franko, N.: Manevi Zararın Tazmini, Ank. 1973, sh.28 vd.; İmre., Z.: Medenî Hukuka Giriş, 3. bası, İst. 1980, sh. 456; BGE 42 II 700; 48 II 16; 77 II 344; 79 II 394; 84 II 398; 88 II 238; 91 II 401

(4) Specker, age, sh 337; Lüchinger, A.: Der privatrechtliche Schutz der Persönlichkeit und die Massenmedien, SJZ 70 (1974) Heft 2, sh. 327; Tuor/Schnyder, Das schweizerische Zivilgesetz buch, 9. Auflage, Zürich 1975, sh. 83; Hafter, E. Berner Kommentar zum schweizerischen ZGB, Bern 1919, Art. 28, Nr. 5.; Saymen, F. H. : Manevi Zarar ve Tazmini Sureti, Tez, İst. 1940, sh. 198 - 199., Özsunay, age., sh. 154; not 130; BGE 78 II 292; 95 II 500; 97 II 190.

Nihayet tüzel kişiler gerçek kişiler gibi kişisel değerlerine yönelen saldırılar nedeniyle uğradıkları maddi zararlarının tazminini isteme hakkına da sahiptirler. Bir şirketin gerçek dışı yayın yoluyla iflas ettiğinin açıklanması halinde ,şirket bu yayından sorumlu olan kişiler aleyhine müşterilerini kaybetmesi, kredilerinin kesilmesi ve bu yüzden iflasın eşğine gelmesi nedeniyle uğradığı maddi zararının tazminini isteyebilir. Aynı şekilde bir derneğin gerçek dışı bir yayınlı yasa dışı faaliyetlerde bulunduğunun açıklanması sonucu dernek üyelerinin büyük çoğunluğunu kaybetmiş, bu yüzden aidat geliri azalmış ve borçlarını ödeyemez duruma gelmiş olması nedeniyle uğradığı maddi zararlarını yayından sorumlu kişilerden isteyebilir.

C) Tüzel Kişi Manevî Tazminat İsteyebilir mi?

Tüzel kişiler kişilik haklarına yönelen saldırılar nedeniyle manevî tazminat davası açma ve bu hukuksal korunma yolundan da yararlanma hakkına sahip midirler?

Bu soruya son zamanlara kadar gerek öğretide (5) gerek mahkeme kararlarında (6) tartışmasız olarak olumlu cevap verilmiştir. Ancak son zamanlarda ortaya atılan yeni görüşler karşısında soruyu olumlu şekilde cevaplandırmak bir hayli güçleşmiştir. Öğretide

(5) Oser-S hönenberger, Komm. zum schweizerischen ZGB, V. Band., OR., 1. Halbband, Zürich 1929, Art. 49, Nr. 17;Grossen, J. M., la protection de la personnalité en droit priye, 79 (1960). sh. 4a; Flückiger, K.: Die zivilrechtliche Haftung der verantwortlichen Redaktors nach schweizerischem Recht, Diss., Bern 1938, sh. 74; Oftinger., K.: Schweizerisches Haftpflichtrecht, I. Band, Allg. Teil, 4. Auflage , Zürich 1975, sh. 261; Jäggi, P.: Fragen des privatrechtlichen Schutzes der Persönlichkeit, ZSR 79 1960), sh. 158 vd.: Schumacher, R.: Die Presseaussereng als Verletzung der persönlichen Verhältnisse, insbesondere ihre Widerrechtlichkeit, Diss.,Freiburg 1960, sh. 229; v. Tuhr/Peter, Allgemeiner Teil des Schweizerischen Obligationenrechts, Bd. II, 3. Auflage, Zürich 1974, sh. 130; Tandoğan, T.Mes'uliyet Hukuku Ank. 1961, sh. 233; Saymen, agc., sh. 192 vd.; Feyzioğlu., F.N.: Borçlar Hukuku, Genel Hükümler, c.I,2. basım, İst. 1976 sh. 611

(6) BGE 40 II 425; 52 II 353; 60 II 326 vd.; 64 II 21 vd.; 87 II 46 E. 3; 90 II 318; 463; 91 II 19; 92 II 309; 95 II 481 vd.; 97 II 97 vd.: Yarg. TD. 26.12.1968, E, 968, 3428/, K. 7018 (Karahasan, sh. 898) , 4HD. 3.6.1969, E, 1969/3390, K. 5356 (Karahasan, sh. 796); 4HD. 14.5.1970, E. 1974, K. 4053 (Karahasan, sh. 928); 4HD. 22.6.1973 E. 972/7879, K. 6928, ABD. 1973, s. 6, sh. 1125; 4HD. 8.7.1977, E. 1976/3518, K. 1979/7947 ABD. 1978, sh. 1521-1524; 4HD. 13.12. 1979, E. 979/10088, K. 1400 (Yayımlanmamıştır).

gerek İsviçre'de gerek bizde bazı yazarlar (7) tüzel kişilerin manevi zararından ve bunun tazmininden söz edilemeyeceğini savunmaktadırlar. Bu yeni görüşler karşısında bazı mahalli mahkemelerimizin (8) tüzel kişilerin manevi tazminat taleplerini reddeden kararları ne yazık ki Yargıtay'ımız tarafından derinlenmesine değerlendirilmeden, eski kararları yönünde bozulmuştur (9).

Kanımızca bugüne kadar tüzel kişilerin manevi tazminat isteyebilecekleri yönündeki baskın görüşü manevi zararın ve tazminatın niteliği ile tüzel kişilerin yapıları etraflı bir şekilde düşünüldüğünde savunmak güçtür. Manevi zarar bir kimsenin ruhsal yaşamındaki sarsıntı ve çöküntü, duyduğu acı, elem ve ızdıraptır. Manevi tazminat ise bu elem, acı ve ızdırabın karşılanmasına yönelik bir tatmin ve tamir yoludur. Tüzel kişilerin yapıları gereği böyle bir zarara uğramaları ve bunun giderilmesini istemeleri olanaksızdır. Ruhsal yaşama insanlar sahiptir. Ancak insanlar acı, elem ve ızdırap duyarlar. Bir miktar paranın ödenmesi ile sevinç duyma, kısmen de olsa acı, ızdırap ve elemi unutma ancak insanlar için söz konusu olabilir. Tüzel kişiler MK. md. 46 gereğince yapılarından dolayı sadece insanlara has olanlar dışında kalan haklardan yararlanabilirler. Bunların acı, elem ve ızdırap duymaları mümkün olmadığı gibi, bir miktar paranın ödenmesi suretiyle sevinmelerinden, tatmin edilmelerinden de söz etmek mümkün değildir. Bu nedenle tüzel kişiler manevi tazminat davası açma hakkına sahip olamazlar. Burada iki noktayı birbirinden kesinlikle ayırmak gerekir. Tüzel kişilerin kişilik hakkına sahip olması ile bu hakka saldırı nedeniyle açabilecekleri davalar birbirinden farklı konulardır. Tüzel kişiler de yapıları gereği gerçek kişilere ait bazı kişisel değerlere ve bunlardan oluşan kişilik hakkına sahiptirler. Bu nedenle bu kişisel değerlere yönelik saldırılara karşı korunma yollarından tüzel kişiler de yararlanırlar. Ancak tüzel kişilerin yapıları gereği bu yollardan biri olan manevi

(7) Riklin, F. : Der Schutz der Persönlichkeit gegenüber eingriffen durch Radio und Fernsehen nach schweizerischen Privatrecht, Diss., Freiburg 1968, sh. 298, 385; Tercier, P. : Contribution à l'étude du tort moral et de sa réparation en droit civil suisse, Thèse, Fribourg 1971, sh. 65, 154 vd.; Staiger, H. R. : Genugtuungsansprüche gegen Massenmedien, Diss., Zürich 1975, sh. 82; Rötlemann, Nichtsvermögensschaden und Persönlichkeitsrechte nach schweizerischen Rechts, Ac 160 (1961), 366, sh. 393; Serozan, R. : Kişilik Hakkının Korunmasıyla İlgili Bazı Düşünceler, MHAD., 1977, s. 14, sh. 109; Franko, age., sh. 190, 191.

(8) Ank. Asl. 3. Huk. Mahk. 25. 5. 1979, E. 1979/193, K. 19779/403 (Yayımlanmamıştır)

(9) 4 HD. 13.12.1979 E. 1979/10088, K. 14000 (Yayımlanmamıştır).

zarara uğramaları ve niteliği gereği bu zararın giderilmesine yönelik bir manevî tazminat davası açmaları mümkün değildir. Tüzel kişiler kişisel değerlerine yönelen saldırılar nedeniyle ancak manevî tazminat davası dışında kalan yukarıda saydığımız diğer davaları açma hakkından yararlanabilirler.